

Ліннік О.О.,
доцент кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
кандидат педагогічних наук, доцент

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

Педагогічна професія передбачає взаємодію суб'єктів навчання, виховання та розвитку. Тому, одним із завдань підготовки педагогічних працівників спеціальності «Початкова освіта» є підготовка до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями. Така вимога потребує створення умов для взаємодії студентів в освітньому середовищі ВНЗ, оскільки участь студента у суб'єкт-суб'єктній взаємодії можлива лише за наявності професійної суб'єктної позиції, яка може сформуватися в умовах інтерактивного середовища ВНЗ. На першому етапі навчання студенти переживають процес адаптації до освітнього середовища ВНЗ: вони ще не є суб'єктами освітнього процесу, тому їхня підготовка до педагогічної взаємодії потребує створення спеціальних умов.

Проблема підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії є предметом досліджень науковців та практиків. У контексті нашого дослідження великого значення набувають філософсько-методологічні засади підготовки вчителя до освітньо-виховної діяльності (В.Андрущенко, С.Гончаренко, О.Гукаленко, І.Зязюн, В.Краєвський, В.Лутай, Н.Ничкало, І.Підласий, С.Сисоєва, О.Сухомлинська та ін.); основні положення психології про особливості праці вчителя (Г.Балл, І.Бех, В.Лазарєв, О.Леонт'єв, В.Семиченко та ін.); особливості професійної підготовки вчителя у вищому навчальному закладі (О.Абдуліна, Р.Гуревич, С. Мартиненко, О. Матвієнко, Н.Мойсеюк, О.Пехота, М.Сметанський, Г.Філонов, В.Шахов, О.Шестоपालюк,

Н.Щуркова та ін.); теоретичні і методичні основи підготовки вчителів школи першого ступеня (Н.Бібік, В.Бондар, П.Гусак, О.Кучерявий, С.Литвиненко, Д.Пащенко, О.Савченко, Л.Хомич, Л.Хоружа, І.Шапошнікова та ін.).

Водночас, підготовка майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії у сучасному ВНЗ зазвичай має фрагментарний характер та реалізується на загальнопедагогічному чи методичному рівні шляхом запровадження окремих тем чи спецкурсів у змісті професійної педагогічної підготовки. Проблема підготовки студента до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у ВНЗ взагалі вивчена недостатньо.

Метою статті є висвітлення педагогічних умов, які сприяють підготовці студента 1 курсу спеціальності «Початкова освіта» до педагогічної взаємодії в освітньому середовищі ВНЗ.

Перш ніж говорити про умови, розкриємо сутність поняття «педагогічна взаємодія», яку визначено як процес взаємообміну й взаємозбагачення смислами навчальної діяльності між суб'єктами навчання, що відбувається у вигляді діяльності або комунікації, опосередкованих міжособистісними відносинами, та має спільно створений результат [2].

На момент входження у ВНЗ студент-першокурсник ще не є суб'єктом навчання, він взагалі не вписаний у культурне середовище ВНЗ. Через це, незалежно від життєвої суб'єктної позиції, його позиція у середовищі ВНЗ та у взаємодії з іншими суб'єктами, визначалася як автономна. Проте темп проходження наступних етапів та подальше становлення суб'єктної позиції залежить від вихідної життєвої суб'єктної позиції майбутнього вчителя, а саме: володіння такими особистісними якостями як ініціативність, активність, самостійність і відповідальність, вибірковість, автономність, самостійність, смислотворчість, володіння самостійно виробленими способами та засобами діяльності, виявлення лідерства у взаємодії з іншими суб'єктами і об'єктами діяльності.

Взаємодія викладача зі студентом знаходиться на елементарному рівні: оскільки не встановлене спільне культурне середовище, викладач

здійснює управління освітньою діяльністю студента більшою мірою формально. Основна мета цього етапу для студента – стати частиною середовища ВНЗ. Для того є необхідною інтеріоризація культурних смислів, які розчинено у середовищі: традицій ВНЗ, системи цінностей, базових етичних понять тощо.

Відтак, визначено такі завдання підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до педагогічної взаємодії в освітньому середовищі ВНЗ: забезпечити входження студента у культурну систему ВНЗ, адаптувати до специфіки життя ВНЗ, навчальної діяльності; забезпечити психологічну готовність до взаємодії із одногрупниками та викладачами.

Основним напрямом роботи на цьому етапі виступала громадська діяльність. Для реалізації завдань розроблено комплекс педагогічних умов: створення ситуації вибору у громадській діяльності, реалізація діалогу культур студентів та середовища ВНЗ; використання художньо-публіцистичних текстів педагогічного змісту; впровадження інтерактивних форм і методів організації громадської та навчальної діяльності студентів.

Залежно від рівня суб'єктної позиції та реальних можливостей студента визначалася індивідуальна траєкторія його розвитку: він міг обирати вид діяльності або рівень завдань. Коли студент ставав об'єктом впливу, можна було говорити, що його входження у середовище відбулося. Наступним кроком вважалося нарощування суб'єктної позиції студента.

Опишемо більш докладно реалізацію кожної умови, використані форми та методи роботи. Уміння робити вибір тісно пов'язане із умінням приймати рішення, а отже, чинить прямий вплив на формування суб'єктної позиції майбутнього вчителя. Отже, починаючи з першого курсу навчання та з першого етапу формування готовності до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, студенти ставилися у ситуацію вибору у громадському житті та навчальній діяльності. Так, у громадському житті студентам першого курсу надавалися такі ситуації вибору: вибір рольової позиції у групі; вибір

студентського активу групи; вибір виду громадянської діяльності; вибір способів презентації роботи у громадській діяльності.

Категорія вибору має тісний зв'язок із категорією відповідальності. Якщо людина свідомо приймає відповідальність за власні вчинки, то підвищується ефективність виконання. Якщо ж відповідальність приймається вимушено, є нав'язаною, то і дії також вимушені. Громадська робота, участь у волонтерських групах сприяли формуванню відповідальності у майбутнього учителя перед суспільством.

Зміст роботи на першому етапі полягав у обміні культурними смислами у середовищі ВНЗ, що реалізовувався за такими напрямками: студент-культурне середовище (через екскурсії визначними містами університету, участь у громадському житті, спілкування із куратором та викладачами, студентами старших курсів; студентськими кураторами); студент-навчальне середовище (через засвоєння правил організації освіти у ВНЗ у взаємодії із куратором і студентами старших курсів, ознайомлення зі спеціальністю через дисципліну «Вступ до фаху», організовані зустрічі з учителями-практиками).

На першому етапі роботи роль куратора є вирішальною: саме він є фасилітатором у становленні суб'єктної позиції майбутнього вчителя. Для налагодження контакту зі студентами із першого курсу варто запроваджувати он-лайн спілкування через соціальні мережі – це сприяє і більш глибокому розумінню студентської субкультури (через перегляд особистісних сторінок та соціальних груп студентів), і залученню їх до культури особистісного світу куратора (через розміщення ним певних матеріалів та повідомлень на своїй сторінці), і залученню студентів до університетської культури (через залучення до університетських груп та форумів). Цей сектор роботи є таким, що не варто ігнорувати, оскільки Інтернет та спілкування у соціальних мережах є невід'ємною частиною життя сучасної молоді, зокрема засобом отримання інформації та спілкування.

Із метою ознайомлення студентів-першокурсників із учительською професією куратором було рекомендовано до читання перелік літературних джерел та фільмів із подальшим обговоренням на кураторських годинах.

Окрім аналітичної роботи, студентів було залучено до творчої діяльності: створення власних текстів, у яких відображалось їх розуміння культури ВНЗ, професії учителя. Наприклад, у межах дисципліни «Вступ до фаху» студенти створювали есе, писали хокку, сінквейни, у яких відтворювали власне ставлення до професії, її розуміння.

На першому етапі відбувалося об'єднання студентів у мікрогрупи для участі у громадських заходах, виконання проблемних завдань у межах самостійної роботи.

У громадській діяльності відбувалося залучення студентів до волонтерської діяльності: соціальний супровід молоді, допомога її інтеграції в суспільство: сприяння самовихованню, самовизначенню та самовдосконаленню дітей та молоді; формування та розвиток якостей творчої особистості; соціальна підтримка безробітної молоді, сприяння в працевлаштуванні; розвиток та підтримка обдарованих дітей і підлітків; організація змістовного дозвілля дітей та молоді як шлях профілактики дитячої бездоглядності й правопорушень; організація благодійних акцій із допомоги хворим дітям, педагогічний супровід дітей-сиріт (співпраця із місцевими будинками дитини) [3, 151].

У навчальній діяльності відбувалося залучення студентів до інтерактиву в межах семінарів, які мали таку *структуру*: комунікативні ігри, постановка проблеми, організація групової взаємодії, презентація результатів групової роботи. Роль викладача на таких заняттях полягала у створенні умов для продуктивної взаємодії учнів, тобто педагог займав позицію фасилітатора (від англ. *facilitate* – полегшувати, сприяти; той, хто полегшує життя).

Перед початком групової роботи обов'язково проводилися комунікативні ігри з метою зняття внутрішнього напруження, створення

ситуації успіху, формування почуття належності до команди. Наприклад, „Перешикування”, „Клубок дружності”, „Імпульс по колу”, „Проведи сліпого” тощо.

Головне правило при підборі ігор: не використовувати ігор зі складними правилами чи завданнями. Наші дослідження показали, що студенти відчували внутрішнє напруження, коли чули, що зараз вони будуть не пасивними слухачами, а активними учасниками процесу навчання. Багато з них під час відвертої бесіди зізнавалися, що вони підсвідомо задавалися питаннями: «Чи зможу я?», «Чи не постраждає мій авторитет?» «Чи не буду я виглядати безглуздо?». Деякі студенти зазначали, що після інтерактивних вправ вони ніби стають на місце учнів та краще розуміють їх невпевненість. Це, безсумнівно, було дуже корисним. І тим краще розуміли майбутні учителі значущість цих ігор, які знімали внутрішнє напруження та бар'єри спілкування.

Другим етапом в інтерактивному занятті була постановка проблеми та її обговорення шляхом колективного спілкування. Окрім цього, його результатом було здобуття інформації, необхідної для подальшої групової роботи. У такій роботі доречно використовувати такі методи як полілог, мозкова атака, мікрофон, створення асоціативного куща.

На третьому етапі впроваджено групову роботу, організація якої потребувала великої уваги та майстерності педагога. Основні аспекти, на які необхідно звернути увагу, були такі: спосіб формування групи та розподіл ролей.

На останньому етапі інтерактивних занять відбувалася презентація результатів групової роботи, за якою можна було оцінити її продуктивність. Можна сказати лише, що при дотриманні вищезазначених вимог організації групової роботи та при достатньому рівні базових знань та умінь учасників, результат мав значущість для самих учасників.

Таким чином, із метою підготовки студентів першого курсу до педагогічної взаємодії в освітньому середовищі ВНЗ необхідно забезпечити

реалізацію таких педагогічних умов: створення ситуації вибору у громадській діяльності, реалізація діалогу культур студентів та середовища ВНЗ; використання художньо-публіцистичних текстів із метою занурення у світ педагогічної професії; впровадження інтерактивних форм і методів організації громадської діяльності студентів. Результатом формування суб'єктної позиції студентів на першому етапі навчання є набуття таких якостей як ініціативність, активність, самостійність і відповідальність.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці та реалізації системи підготовки студентів до організації суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії з учнями початкової школи.

ДЖЕРЕЛА

1. Годник С. М. О методе концептуального моделирования вузовского педагогического процесса (на основе объектно-субъектного преобразования личности) / С. М. Годник // Вестник ВГУ. Проблемы высшего образования. – 2009 - №1. – С. 49-59.
2. Ліннік О. О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співробітництва з молодшими школярами : монографія / О. О. Ліннік. - К. : Слово, 2014. – 304 с.
3. Ткачук Т.С. Виховання гуманістичних цінностей у студентів педагогічних коледжів у процесі волонтерської діяльності Дис. канд.. пед.. наук /Тамара Сергіївна Ткачук. 13.00.07 – теорія і методика виховання. Луганськ, 2012. – 220 с.

Аннотація

Линник Е. О. Подготовка студентов специальности «Начальное образование» к педагогическому взаимодействию в образовательной среде ВУЗа. В статье охарактеризованы педагогические условия подготовки студентов первого курса к педагогическому взаимодействию в образовательной деятельности. В частности, определены такие условия, как: создание ситуации выбора в общественной деятельности студента, реализация диалога культур студентов и среды ВУЗа, работа с текстами

педагогического содержания, реализация интерактивных форм и методов в организации общественной и учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, студенты первого курса, начальное образование.

Annotation

Linnik H. O. Preparation of students of specialty "Primary education" for pedagogical interaction in the educational environment of the university. The article described the pedagogical conditions of preparation of first-year students to pedagogical interaction in educational environment. In particular, such conditions are defined as: the creation of a situation of choice in the social activity of the student, the implementation of the dialogue of cultures and environment of high school students, work with texts of pedagogical content, implementation of interactive forms and methods of organizing social and learning activities of students.

Keywords: pedagogical interaction, first-year students, primary education.